

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

קורס מחקר: האזור האפור בקולנוע: המשת"פ והעומד מן הצד -
50339

תאריך עדכון אחרון 08-08-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: תקשורת ועיתונאות

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' רעיה מורג

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Raya.morag@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי ג' 10:00-11:00

תאור כללי של הקורס:

בקורס נרצה לשפוך אור על אחת הסוגיות החמקמקות ביותר בחקר הטראומה, בחקר השואה, וכן בחקר רצח-העם והמחקר הפוסט-קולוניאלי – מיהו משתף הפעולה (/העומד מן הצד)? חקר השואה כונן את המודל ה"משולש" (טריאנגולרי) של רוצח-ההמונים (perpetrator), הקרבן והעומד מן הצד, הממוצב בלב הדיון לגבי המורשת האתית של השואה ושל הקטסטרופות הגדולות של אלימות המונית במאה העשרים. הספרות הענפה שנכתבה בתחומים אלה מאז אמצע המאה העשרים ועד היום מחויבת בראש ובראשונה לדיון בעמדת הסובייקט של הקרבן. הדיון בשתי עמדות-הסובייקט האחרות, המרכיבות את ה"משולש" הזה, עדיין לוקה בחסרים תיאורטיים ניכרים: דמות רוצח-ההמונים, בעיקר כ"אדם רגיל" ("man ordinary"), זוכה לאחרונה ליותר התייחסות תיאורטית, אך היא עדיין נתפסת במחקר כאחת האניגמות הבלתי-ניתנות לפיענוח של המאה העשרים. כהמשך לכך, תופעת משתף הפעולה/העומד מן הצד, שבמובנים רבים מסמלת את הכישלון המוסרי של הציוויליזציה המערבית, לא זכתה לתיאוריציה מספקת באף אחד משדות המחקר הנדונים.

הקורס ינתח את דמות משתף הפעולה/העומד מן הצד בקולנוע העולמי העלילתי והדוקומנטרי על פי שני מקרי-מבחן: סרטים פרדיגמטיים על השואה, מאז 1945 עד היום והקולנוע הישראלי בשנות האלפיים. שני מקרי-המבחן הללו יסייעו בבדיקת ההגדרות שצמחו במחקר השואה מאז שנות ה-90 ועד היום וכן את תחולתן בהקשר הישראלי בשנות האלפיים.

מטרות הקורס:

היכרות עם תופעת המשת"פ והעומד מן הצד, באמצעות שיטות המחקר הרלבנטיות ובהתבסס הן על ניתוח סרטי שואה פרדיגמטיים שנעשו מ-1945 עד 2021 (כגון: "קאפו", "מר קליין", "ילדה רעה"); והן על הקולנוע הישראלי (והפלסטיני) שנוצר בשנות האלפיים (כגון: "בית לחם", "עומאר", "הנסיך הירוק", "פוקסטרות", "אני הייתי שם", "חצר משחקים").

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיום הקורס הסטודנטים/ות תוכלנה לכתוב מאמר שיתבסס על סוגיות הקשורות לתיאוריציה של עמדות הסובייקט המוכרות בחקר הטראומה, תוך דגש על מיצוב דמות המשת"פ/העומד מן הצד בקולנוע העולמי ו/או הישראלי בשנות האלפיים; תוך בחירת המתודולוגיה הרלבנטית לניתוח פרשני מסוג זה.

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות בשילוב ניתוח קליפים מסרטים, דיון, רפראטים

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. 16.10.23 מבוא: הפרדיגמה: עמדות הסובייקט בחקר טראומה: רוצח-ההמונים - הקרבן - העומד מן הצד
2. 23.10.23 האירופיזציה של השואה בשנות האלפיים: טורוק פרנץ' - 1945 (הונגריה, 2017)
3. 30.10.23 משת"פיות וטיוח בקולנוע הישראלי: שמוליק מעוז - פוקסטרות (ישראל, 2017)
4. 6.11.23 המשך
5. 13.11.23 האופציה לבחירה אקזיסטנציאליסטית ודמות המורד/ת:
מיכאל ורהובן - ילדה רעה (גרמניה, 1990)
המלצה לצפייה: ג'וזף לואיס - מר קליין (צרפת, 1976)
ה- המשך whistleblower: 20.11.23
שלומי אלדר - להיות ענת קם (ישראל, 2021); או:
ג'ודית ארליך וריק גולדסמית' - האיש המסוכן ביותר באמריקה: דניאל אלסברג ומסמכי הפנטגון (ארה"ב, 2009)
7. 27.11.23 מפגש עם במאית (לא סופי)
8. 4.12.23 הגשות סטודנטים/ות ודיון
9. 18.12.23 הגשות סטודנטים ודיון
10. 1.1.24 הגשות סטודנטים ודיון
11. 8.1.24 הגשות סטודנטים ודיון
12. 15.1.24 הגשות סטודנטים ודיון
13. 22.1.24 סיכום

חומר חובה לקריאה:

חומר קריאה נלווה:

לשיעור מס' 2:

1. Hilberg, R. (1992) "Preface" in *Perpetrators, Victims, Bystanders: The Jewish Catastrophe*

1933-1945. New York: Harper Perennial: ix-xii.

2. פרימו לוי (1997;1986) "האזור האפור" (פרק 2) בתוך: השוקעים והניצולים תרגום מאיטלקית:
מרים שוסטרמן-פדובאנו, תל אביב: עם עובד: 27-52.

3. לשיעור מס' 3:

Moussa, Emad S. (2021) "Trauma Normalisation and the Burden of Memory: A Critical Review of Samuel Maoz's Film *Foxtrot* (2017)" *Journal of Holy Land and Palestine Studies* 20.1: 117-121

4. לשיעור מס' 4:

"Cohen, Hillel & Dudai, Ron (2007) *Triangle of Betrayal: Collaborators and Transitional Justice in the Israeli-Palestinian Conflict*. " *Journal of Human Rights* 6.1: 37-58

5. לשיעור מס' 5:

Barnett, Victoria J. (2017) "The Changing View of the "Bystander" in Holocaust Scholarship: Historical, Ethical, and Political Implications" *Utah Law Review* 4.1: 633-647.

6. לשיעור מס' 6:

Esquith, Stephen L. (2013) "Reframing the Responsibilities of Bystanders through Film" *Political Theory* 41.1: 33-60.

7. לשיעור הסיכום:

Verdeja, Ernesto (2012) "Moral Bystanders and Mass Violence" in Jones, Adam (ed.) (2012) *New Directions in Genocide Research* New York: Routledge: 153-168.

חומר לקריאה נוספת:

חומר קריאה לפי בחירת הסטודנטים:

מורג, רעיה (2017) טראומת הכובש, הקולנוע, האינתיפאדה. תרגמה מאנגלית: מריאנה בר. תל אביב: רסלינג.

Baum, Steven (2008) *The Psychology of Genocide: Perpetrators, Bystanders, and Rescuers*, Cambridge: Cambridge University Press.

Borer, Tristan Anne (2003) "A Taxonomy of Victims and Perpetrators: Human Rights and Reconciliation in South Africa" *Human Rights Quarterly*, 25.4: 1088-1116.

Brown, Adam (2011) "Screening Women's Complicity in the Holocaust: The Problems of Judgement and Representation" *Holocaust Studies* 17 2.3: 75-98.

Browning, Christopher (1996) "Daniel Goldhagen's Willing Executioners" *History & Memory* 8: 89-108.

Browning, Christopher (1998a) "Ordinary Germans or Ordinary Men? A Reply to the Critics" in M. Berenbaum and A. J. Peck (eds) *The Holocaust and History: The Known, the Unknown, the Disputed, and the Reexamined*. Indianapolis: Indiana University Press, pp. 252-65.

Browning, Christopher (1998b) 'Afterword', in *Ordinary Men*, 2nd ed. New York: Aaron Asher Books.

Caruth, Cathy (ed.) (1995) *Trauma Explorations in Memory*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Caruth, Cathy (1996) *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Cohen, Stanley (2001) *States of Denial Knowing about Atrocities and Suffering* Cambridge UK: Polity Press.

Craps, Stef (2015) *Postcolonial Witnessing Trauma Out of Bounds* New York: Palgrave Macmillan.

-
- Ehrenreich, Robert M. and Cole, Tim (2005) "The Perpetrator-Bystander-Victim Constellation: Rethinking Genocidal Relationships" *Human Organization* Fall 64.3: 213-224.
- Felman, Shoshana and Dori Laub (1992) *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History*, New York: Routledge.
- Felman, Shoshana (2002) *The Juridical Unconscious: Trials and Traumas in the Twentieth Century* (Cambridge, MA: Harvard University Press).
- Friedlander, Saul (1994) "Trauma, Memory, and Transference" in G. H. Hartman (ed.) *Holocaust Remembrance*. Cambridge, MA: Blackwell: 252-63.
- Goldhagen, D. J. (1996) "Motives, Causes, and Alibis: a Response to Critics", *The New Republic* 215: 37-45.
- Goldhagen, D. J. (1997) *Hitler's Willing Executioners*. New York: Vintage.
- Goldhagen, D. J. (1998) "Ordinary Men or Ordinary Germans?" in M. Berenbaum and A. J. Peck (eds) *The Holocaust and History: The Known, the Unknown, the Disputed, and the Reexamined*. Indianapolis: Indiana University Press, pp. 301-7.
- Greenfield, Daniel M. (2008) "The Crime of Complicity in Genocide: How the International Criminal Tribunals for Rwanda and Yugoslavia Got It Wrong, and Why It Matters" *Journal of Criminal Law & Criminology* 98.3: 921-952.
- Greif, Gideon (2014) *We Wept Without Tears: Testimonies of the Jewish Sonderkommando from Auschwitz* New Haven: Yale University Press.
- Herman-Lewis, Judith (1992) *Trauma and Recovery* New York: Basic Books.
- LaCapra, Dominique (2001) *Writing History, Writing Trauma*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Levi, Primo (1986) *The Drowned and the Saved* Trans. by Raymond Rosenthal Introduction by Paul Bailey London: Abacus.
- Lifton, Robert Jay (1986/2000) *The Nazi Doctors Medical Killing and the Psychology of Genocide* USA: Basic Books.
- Morag, Raya (2020) "Post-Cultural Revolution Chinese Cinema of Betrayal: The Figure of the Collaborator and the Doubling Paradigm," *Continuum Journal of Media & Cultural Studies*: 1-20.
- Morag, Raya (2020) *Perpetrator Cinema. Confronting Genocide in Cambodian Documentary*, New York: Columbia University Press.
- Wieviorka, Annette (2006) *The Era of the Witness* (trans. Jared Stark), Ithaca NY: Cornell University Press.
- Wieviorka, Annette (2006) "The Witness in History" trans. Jared Stark, *Poetics Today* 27.2: 385-397.

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 60 %
מצגת / הצגת פוסטר / הרצאה / סמינר / פרוסמינר / הצעת מחקר 40 %

מידע נוסף / הערות:

חובות הקורס:

1. צפייה בסרט לכל שיעור. הסרטים נמצאים באתר הקורס. הוראות הכניסה לאתר נמצאות ב-מודל.
2. הגשת 2 רפראטים בכיתה (20% מהציון לכ"א על ההגשה בכיתה). כל סטודנט/ית יבחר נושא אחד למחקר וסרט אחד לפחות הקשור לאותו נושא ויגיש 2 רפראטים בכיתה. שימו לב: להכנת הרפראטים יש לבחור פריטים ביבליוגרפיים הן מתחום המחקר הרחב והן מלימודי קולנוע. ראו רשימת הקריאה בסוף הסילבוס.
- רפראט מס' 1 - הצגת הנושא, שאלת המחקר, הסרט, רשימה ביבליוגרפית ראשונית של 2 פריטים ותגובה ביקורתית לפריטים אלה - כיצד הם מסייעים להתמודדות עם הנושא ולמענה על שאלת המחקר?
- הגשה: יש להירשם לרפראט לפי התאריכים המפורטים בסילבוס להלן.
- רפראט מס' 2 - תגובה ביקורתית ל-2 פריטים ביבליוגרפיים נוספים ודיון בהתקדמות שהושגה בנושא. הגשה: יש להירשם לרפראט לפי התאריכים המפורטים בסילבוס להלן.

3. עבודת סיכום מחקרית (60% מהציון) - ניתוח הסרט שבחרתם בהתאם לשאלת המחקר. כתיבת העבודה תיעשה בהתבסס על שני הרפראטים. קריאה ביבליוגרפית - עוד 4 פריטים לפחות. (סה"כ 8 פריטים. אין להשתמש בביקורות מהעיתונות). יש לצרף רשימה ביבליוגרפית. היקף העבודה 5-10 עמ' (לא כולל הערות וביבליוגרפיה). פירוט יימסר בהמשך.
- הגשה ב-וורד (לא פדף) בתאריך: 6.2.24, עד השעה 13:00, ל-מודל.
- סרטים מומלצים לצפייה:

קלוז לנצמן - שואה (צרפת, 1985)

קלוז לנצמן - אחרון הצדיקים (צרפת, 2013)

מרסל אופולס - הצער והחמלה (צרפת, 1969)

ג'ילו פונטקורבו - קאפו (איטליה, 1960)

סרטים לדיון בקולנוע הישראלי (הפלטטיני):

בטון - נורית קידר

אחת בודדת - נורית קידר

חצר משחקים - נורית קידר

הנסיך הירוק - נדב שירמן

בית לחם - יובל אדלר

עומאר - האני אבו אסעד

חלומות מסתערבים - יהודה קווה

פוקסטרות - שמוליק מעוז

להיות ענת קם - שלומי אלדר

אני הייתי שם - ערן פז